

Vývoj soudnictví v českém státě

- Soudnictví – tzv. rozhodování sporů o právo, patřilo odedávna mezi základní funkce státu
- Soudnictví patřilo mezi nástroje ochrany vládnoucí společnosti
- Soudy vznikly z důvodů sílících osobností na určitých územích -> mezi nimiž vznikaly spory o majetek a pozemky
- Rozvíjelo se etapově

Počátek soudnictví

- Dříve byli soudce moudří jedinci v okolí (např. kněžna Libuše)
- (sílení vlivů rodů) Později nesoudil jedinec, ale celé shromáždění
- Později se soudcem stal kníže – důležitý pilíř moci, mohl rozhodovat, co jím bylo „praveno“ stává se „právem“
- Kníže začal vysílat své zástupce -> ti ale rozhodovali za něj (on skrz ně), a to přetrvalo dodnes -> stát rozhoduje skrze soudce

Velká Morava

- Soustava hradišť – soudy na jejich úrovni, rozhodoval správce
- Rozhodování se řídilo obyčejovým právem, nejdůležitějším právním pramenem byl Zákon sudnyj ljudem – tento pramen měnil dosavadní normy, nebo je doplňoval, když chyběly
- Souhrn předpisů z oblasti práva manželského, trestního a mejtkového
- Eklogy – vzor, zdroj ZSL – byzantská sbírka vydaná císaři Lvem III. Isaurským (717-741) a V. Kopronymem (741-775)
- - ZSL je její překlad, který zmírnil tresty a aplikoval se na lokální právní poměry
- Tresty byly inspirovány ze Nomokánonu – sepsané církevní právo, (Metodějem), obsahuje „katalog trestů“ pro kajícího se hříšníka

Přemyslovský stát

- Proběhlo v soudnictví pár změn
- Spory se řešili na dvorských sjezdech, které svolával panovník
- -> shromáždění velmožů a významných představitelů církve -> radili se s panovníkem o verdiktu, je velmi pravděpodobné, že kníže řešil spory i mimo tyto sjezdy, ale vždy se přitom radil se členy své družiny
- Na hradištích vznikla funkce „hradský soud“ -> uděloval ji panovník členům svojí družiny -> jmenoval tzv. soudce své doby (zachováno dodnes)
- Ústálila se „forma“ soudního řízení a zápisy probíhaly pouze pokud docházelo k zápisu nebo přepisu obyčejů
- Některé normy v obyčejovém právu musely být zrušeny kvůli jejich nepřípustnosti – např. lex talionis – krevní msta
- Dlouho přetrvával princip kolektivní viny -> za jedince odpovídala celá komunita, vesnice
- Začala se projevovat společenská diferenciacie -> jiné tresty podle postavení provinilého
- Konrádova Statuta – prvotní zápis práva na našem území
- Později byly zavedeny postupy – předvolání účastníků sporu, líčení před soudem, provádění důkazů a vydávání rozsudku, -> na dvorských sjezdech se vyhlašovala panovníkova nařízení, která měla obecnou závaznost a vynucovalo se jejich dodržování
- Od 11. století se začaly uplatňovat listinné důkazy, svědectví a ordálové přísahy
- Ordálové přísahy: např. obžalovaný byl hozen do vody, pokud se potopil, znamenalo to, že ho voda přijala a je neviný

- Ordál železem: obžalovaný musel stoupat na rozžhavené radlice, a když se popálil jen málo nebo se rány brzy zahojily, byl neviný
- Ordál soubojem se odehrával s kyji, ve vážných případech s meči
- Ordály byly odstraněny v roce 1314 v duchu aktivit pražského biskupa Vojtěcha

Zemský soud

- Ve 14. století byla hradská organizace nahrazena krajskou – vznikala města, v čele krajů byli právníci – kteří měli i soudnické pravomoce
- Zemský soud tzv. větší byl nejdůležitějším soudem v Českém království - vznik cca. 2. pol 13. stol
- Neví se, proč přesně vznikl -> jestli panovník, nebo postupný vývin
- Později jich bylo více – na Opavsku, Krnovsku, po husitských válkách vznikl v hornoslezských knížectvích
- Nový soudce se vždy musel postavit hlavou proti slunci, a se dvěma zdviženými prsty pravé ruky musel odříkat přísahu
- Zpočátku mohli žalovat i poddaní svého vládce
- Rozhodoval spory „o hlavu“ → později byl každý žalobce odkázán na soud, k němuž příslušel žalovaný
- Později rozhodoval záležitosti šlechty
- Skládal se s nejdůležitějších zemských úředníků a stálých přísedících z řad šlechty (zemští kmeti) → všichni měli právo se zúčastnit řízení
- Později se počet kmetů ustálil na 12, a u jednání jich muselo být přítomno alespoň osm

Zemské řízení

1. Přípravné řízení – (PŮVODNĚ) žalobce musel sám zařídit, aby se žalovaný k soudu dostavil, → sousedé byli přítomni jako svědkové toho, že obžalovaného se svojí žalobou obeznámil (POZDĚJI) oznámil úředníkům soudu tzv. útok --- že se hodlá soudit → komorníci útok doručili obžalovanému a doručili tzv. původ – předvolání k soudu (ústně)
2. Líčení – konala se 4x do roka v období tzv. sudých dnů, trvala zhruba 2-3 týdny a řešily se všechny nashromážděné spory → komorník vždy vyvolal obě strany a ptal se, zdali trvají na svém sporu → po výslechu obou stran proběhlo důkazní řízení → především svědecké výpovědi a listiny, naprosto nezpochybnitelný důkaz byl zápis v zemských deskách → poté soudci přistoupili k tzv. panskému potazu (porada o rozsudku) → písař přečetl rozsudek

Dvorský soud

- Měla ho ve své moci šlechta
- 2. nejdůležitější soud své doby
- Vedl řízení která se týkala lén (podmíněná držba půdy) a odúmrti (jmění člověka, který neměl dědice)
- Přísedící byli rytířové (4)
- Od počátku 16. století zasedal na pražském hradě
- Řídil se jako ostatní soudy obyčejovým právem
- Jeho rozhodnutí bylo neodvolatelné a neměnné
- Dvorské desky – zápisy soudních řízení, některé se dochovaly

Komorní soud

- – původně pro šlechtu a královské záležitosti, později i pro jiné účely (3. nejdůležitější soud)
→ později řešil věci neoprávněné držby cizích věcí, neprovedení vkladu do zemských desek, nedoručené listiny nebo smlouvy, dědické věci
- Předsedou soudu byl nejvyšší hofmistr a spory rozhodovalo 12 přísedících, kteří byli jmenováni králem
- Zasedal každý den kromě středy a soboty → soudci to nestíhali, později soud zasedal 4x ročně jako soud zemský
- Po roce 1528 ztratil hodně pravomocí, takže později řešil už jenom prohřešky proti králi
- Uděloval peněžité tresty nebo sliby na čest a víru, výjimečně vězení

Ostatní šlechtické soudy v Království českém

- Zemský soud nižší – rozhodoval o sporech do 10 hřiven stříbra, přísedícími byli rytíři
- Purkrabský soud – listinné spory z dlužních úpisů a smluv
- Mezní soud – spory o hranice pozemků
- Soud zemského maršálka – spory týkající se cti
- Slubní soud – ne úplně soud, strany si vybrali rozhodce, nedalo se proti rozhodnutí odvolat

Městské soudnictví

- Nebyl to jednotný systém, města měla rozdílné právní řády podle kterých rozhodovala v soudních sporech, každý městský soud se vyvíjel jiným směrem
- Při rozhodování záleželo na okolnostech – např. společenská vrstva → personalita práva → pro každou společenskou vrstvu platila jiná pravidla
- Časté problémy při řešení sporů mezi různými společenskými vrstvami → časem se na to vyvinuly speciální soudy
- Právní řád pro rozhodování sporů určoval zakladatel města → rozdíly v právních řádech nebylo v té době možné překonat
- Brno např. dostalo v roce 1243 od krále Václava I. Městské právo a hrdelní tresty za vraždu, vpád do domu a zranění (později i Jihlava, nebo např. Olomouc)
- Hrdelní tresty měla všechna města v 1. pol. 16. stol.
- Pokud chtěl člověk působit jako advokát, musel ovládat čtení a psaní a proázet znalosti práva
- V českém státě dvě oblasti práva:
  1. Právo Magdeburské – sever, složení soudu bylo odlišné od složení rady města, soudy se konaly častěji než čtyřikrát do roka
  2. Právo Norimberské – jih, spory vyřizovali městští radní, došlo ke sloučení správních a soudních funkcí
- Podle oblasti se města obracela na vyšší soudy, v té době: Litoměřice, Staré město, Vratislav
- Městským soudům předsedal rychtář, potom purkmistr a členové rady, jednání byla veřejná
- Výroční soud: odvolací soud pro městské soudy -> předsedal zakladatel města nebo podkomoří (královská města), tento soud také řešil nejvýznamnější spory civilní a trestní
- Řízení před městskými soudy:
  1. Zahajovala se předvoláním obžalovaného k soudu – doručena přípověď ÚSTNĚ
  2. (něco jako pŕihon) – potvrzení práva, obstávka majetku do vynesení rozsudku
  3. Žalovaný měl povinnost dostavit se k soudu v nejbližším možném termínu
  4. Nedostavení znamenalo kontumační rozsudek ve prospěch žalobce
  5. Žalobu přednášeli řečníci – co bylo jednou vysloveno, už nešlo zpětně změnit
  6. Po jejich vyjádření soud určil, která strana má přednést důkazy – požadovala se buď přísaha, přísaha se svědky, nebo souboj

7. Soud následně vydal usnesení, jestli se provedení důkazu podařilo a podle toho rozhodl spor
  8. Pokud se soudci nemohli shodnout na rozsudku, rozhodoval pán města
  9. Pokud se některá ze stran chtěla proti rozsudku odvolat, musela při odvolání (během promluvy) strnula stát a nesměla se během toho pohnout
  10. Pro poraženou stranu ještě existovala možnost revize výsledku u krále
- Pokud prohrávající strana nevyplnila, co jí udal soud, proběhla exekuce v zastaveném majetku
  - Každá strana mohla 4x požádat o doklad
  - Městští soudcové byli často podpláceni a byli předem domluveni s jednou ze stran na znění rozsudku
  - Jedním z oblíbených soudních trestů bylo vypovězení pachatele z města, nebo ze země, jedinec byl tak vytržen ze společnosti a ztrácel možnost obživy
  - Drobnější tresty: nepoctiví pekaři se např. máčeli v koších, svárlivé ženy musely nosit kamení nebo se jim stříhaly vlasy, častým trestem bylo vystavení odsouzeného na pranýři s ukradenou věcí ověšenou kolem krku
  - Vážnější tresty byly například zmrzačení → odsouzený měl být poznamenan na celý život, aby si to pamatoval
  - Popravy: byly veřejné, konaly se na předem určeném místě, odsouzený mohl poprosit o milost → musel však předložit nové polehčující důkazy, pokud kat třikrát chybně sekl nebo se přetrhl šibeniční provaz, byl omilostěn, mohl být také omilostěn tím, že z davu vystoupila žena a řekla že si chce odsouzeného vzít

Apelační soud

- Ferdinand I. Nechal v roce 1547 zřídit soud, kterému měly být podřízeny všechny ostatní soudy
- Bylo to namířeno především proti městům, která povstávala a chtěla být osamostatněna
- Smysl soud ovšem byl ve sjednocení městského práva a procesního řízení prostřednictvím vydaných judikátů
- Dostal privilegium inapelačnosti – nebylo možné se proti němu odvolat
- Řešil především odvolání od městských soudů a tím sjednocoval právo
- Odvolání se k němu bylo velice drahé, a mnoho lidí si jej nemohlo dovolit (asi 2 kopy českých grošů)
- Jeho řízení bylo písemné
- O rozsudku se zde hlasovalo, při stejném počtu hlasů rozhodoval prezident soudu

Církevní soudnictví

- Rozhodovalo ve sporech manželských, vdov, sirotků, chudých a v patronátních sporech
- biskupské soudy, manský soud → olomoucký biskup → rozhodoval o věrnosti olomouckému biskupovi ze strany jeho leníků
- vrchnostenské soudnictví → rozhodování vůči poddaným na jejich statcích
- řízení před církevními soudy bylo písemné
- vše se ukládalo do jednoho spisu
- při ústním řízení totiž většinou vyhrála strana, která měla lepšího advokáta, a to připadalo církvi nespravedlivé
- za účelem boje proti kacířství vznikly ve 14. století inkviziční soudy
- zahájit proces bylo možno ze 3. podnětů: per accusationem (na základě obžaloby viníka), per denuntationem (na základě udání viníka), per inquisitionem (na základě vyhledání viníka)

- inkviziční církevní procesy byly založeny spíše kvůli disciplinárním řízením proti duchovním
- inkviziční proces měl téměř neomezenou pravomoc, ze svojí iniciativy vyhledával viníky, obžalovával, usvědčoval a odsuzoval
- neexistovala zde presumpce nevinny jako u procesu akuzačního
- řízení se obvykle zahajovalo na podnět udání, domněnky, → presumpce viny
- obžalovaný neměl právo na obhájce a musel sám předkládat důkazy → hlavním úkolem soudce bylo přinutit viníka k doznání → mohl být i mučen, ale to musel schválit biskup a mučený se musel během 24 hodin přiznat, mučení mělo být umírněné a nemělo se opakovat → šlo to obejít
- řízení nebylo veřejné a jeho výsledky musely být utajeny (princip „co není ve spisech, to neexistuje“)
- moc inkvizitorů následně ještě zesílila → papež Inocenc IV. jim povolil si navzájem odpouštět své prohřešky

Specializované soudy

- Rektorský soud – v zakládací listině UK byla stanovena soudcovská pravomoc rektora, rozhodoval spory akademických členů, rektor měl být stručný a měl se spíše snažit vztahy urovnat, než rozsoudit
- Tresty byly podstatně mírnější, hlavní trest byl trest odprošení, mohl ovšem ukládat i pokuty nebo vězeňské tresty, poražená strana se mohla odvolat k arcibiskupovi, který působil jako kancléř univerzity
- Viničné soudnictví – v čele stál perkmistr, který rozhodoval o sporech týkajících se vinic, nejdůležitější byl moravský viničný soud → hodně vinic ☒
- Proti rozsudku se mohla strana odvolat k dolnorakouskému soudu sídlícímu ve Falksteinu, později k hejtmanskému soudu sídlícímu na Špilberku
- Mlynářský soud vodoprávní – rozhodoval vodoprávní spory, ukládal pokuty (např. za vysoký práh na hráz u mlýna)
- Patrimoniální soudy – vznikly po husitských válkách, byly základními soudy pro poddané (pro politickou kontrolu)
- soudili věci civilní, menší trestní a policejní prohřešky